

کتاب

یادداشت دبیر

لذایذ حلال ادبی در ادبیات علمی-تخیلی
و دیگر مسائل مرتبط و نامرتب!

محمدعلی یزدانبار

دبیر گروه کتاب

mohammadalyazdanyar@gmail.com

اول. مطلب مفصلی که در همین صفحه مطالعه خواهید کرد حاصل لذتی است که از مطالعه سه‌گانه بنیاد کسب کردم و دلم خواست که شما را هم با این سه‌گانه و لذایذ صدالبته حلال درونش آشنا کنم. مخصوصاً که اهل ادبیات علمی-تخیلی هم نیستم و یک دور هم جداگانه از اینکه از این کتاب‌ها لذت ببرم، لذت ببرم!!! اینجا کسی فهمید من دقیقاً چی گفتم؟ دوم. هفته گذشته، یعنی ۱۷ مرداد ماه، روز خبرنگار بود. ما هم همگی جمع شدیم در دفتر «ایران جمعه»، واقع در ساختمان روزنامه ایران و جناب سردبیر عزیزمان آقای محمدصادق علیزاده و دبیر محترم تحریریه خانم بهنود را زیارت کردیم و کمی هم گفتیم و خندیدیم و مقدار کمی بیشتری هم حرف‌های جدی زدیم و سعی کردیم معایبان را خوب و درست و حسابی پیدا کنیم تا اگر خدا بخواهد و همراهی کند در ادامه فعالیتیمان کارهای باکیفیت‌تری برای شما داشته باشیم. سوم. اخیراً برایتان گفتم که در حال مطالعه «دن آرام» هستم، جلد سوم را هم به پایان رساندم و عجب رمانی است. تازه، فهمیدم که سال‌های سال است به شولولف تهمت می‌زنند - یا مدعی هستند - که این رمان معظم و خواندنی کار او نیست و او در واقع رمانش را از یک نویسنده - که اتفاقاً ضد کمونیست هم بوده - دزدیده است. این ماجرا در دزدی ادبی و ادعا و اتهام و غیره به حدی جذاب و شگفت‌آور است که قصد دارم مطلبی در همین مورد برایتان بنویسم. این یکی هم اگر خدا بخواهد به زودی! چهارم. مطلب این هفته ما در مورد باربی را بخوانید، یعنی نه تنها مطلب ما، بلکه مطالب دیگر همکارانمان را در مورد باربی بخوانید. چند مطلب خوب و خواندنی در گروه‌های مختلف هفته‌نامه داریم که از زاوایای مختلف به باربی پرداخته‌ایم. به بهانه اکران فیلم باربی همگی رقیب سرآغ این پدیده - خوب یا بد - قطعاً مهم فرهنگی و نسبتش با فرهنگ خودمان را هم مدنظر قرار دادیم. پنجم. در این یکی دو هفته اخیر حداقل سه مورد دعوی جدی بین ناشر و ناشر، یا مؤلف و مترجم و ناشر هم اتفاق افتاد، اول خواستم تک تک سراغ هر سه این موضوعات بروم، اما بعد دیدم وقتی احتمالاً جواب اول و دوم و سوم به من و همکارانم چیزی خواهد بود شبیه «از فلان جا پول گرفته‌اید که ما را بزنید» بهتر است کمی صبر کنم تا تکلیف ماجرا روشن شود، بعد کل قضیه را اینجا تعریف کنم. شاید اشتباه کرده باشم، ولی تصمیمم این بود.

مطلب این هفته ما در مورد باربی را بخوانید، یعنی نه تنها مطلب ما، بلکه مطالب دیگر همکارانمان را در مورد باربی بخوانید. چند مطلب خوب و جذاب و خواندنی در گروه‌های مختلف هفته‌نامه داریم که از زاوایای مختلف به باربی پرداخته‌ایم

مردمانی در پی ایجاد هر چه زودتر یک تمدن جدید

بنیاد و دنیایی که پیش رویمان می‌گذارد

مجموعه بنیاد چیست و چند کتاب دارد؟

سؤال البته سؤال غلطی است، بنیاد مجموعه‌ای از داستان‌های کوتاه است و اکثر آن در مجلات و به شکل پاورق منتشر شده است. این مجموعه داستان‌ها بین سال‌های ۱۹۵۱ تا ۱۹۵۳ به شکل یک سه‌گانه منتشر شد که در ۱۰ سال اول فروش اش گرچه اثر موفقی بود اما سر و صدای زیادی نکرد. سپس با تغییر ناشر این سه‌گانه تبدیل به یک اثر بسیار موفق اقتصادی شد که همزمان دل منتقدان و مخاطبان را برد و موفق به دریافت جایزه «هوگو» هم شد. از آسیموف تقاضا می‌شد که باقی تاریخ بنیاد را هم بنویسد و او سال‌ها با این امر مخالفت می‌کرد، تا اینکه بالاخره در سال ۱۹۸۲ کتاب «لبه بنیاد» و در سال ۱۹۸۶ «بنیاد و زمین» از او منتشر شدند. همچنین در سال ۱۹۸۸ کتاب «سرآغاز بنیاد» و در سال ۱۹۹۳ و پس از مرگ آسیموف کتاب «پیش به سوی بنیاد» به‌عنوان دو پیش‌درآمد از این مجموعه منتشر شد.

دنیای بنیاد چه دنیایی است؟

ماجرا این است؛ یک میلیون سال بعد بشر به اقصی نقاط فضا دست پیدا کرده است. امپراطوری کهکشانی هزاران سال است که با قدرت و صلابت از بر انسان حکم می‌راند و یک تمدن بزرگ و پیشرفته را به وجود آورده است. در چنین شرایطی مردی به نام هری سلدون، که علمی به نام «روان‌تاریخ» را به وجود آورده است با استفاده از این علم - که ویژگی‌اش پیش‌بینی آینده توده‌های بزرگ جمعیتی با استفاده از معادلات ریاضی است - پیش‌بینی می‌کند که امپراطوری اول کهکشان طی سه قرن بعد کاملاً از بین خواهد رفت. او بر همین اساس از سردمداران امپراطوری درخواست می‌کند که اجازه احداث بنیادی را به او بدهند که در آن علوم و فنون پیشرفته بشری ذخیره شود. به عقیده او، فاصله بین اضمحلال امپراطوری و شکل‌گیری یک تمدن پیشرفته مجدد سی‌هزار سال است که در صورت تأسیس بنیاد و دوام آوردنش این زمان به حدود هزار سال کم خواهد شد. امپراطوری اول، با درخواست هری سلدون موافقت می‌کند و بنیاد دانشنامه که در ادامه به نام ساده بنیاد معروف می‌شود، کار خود را روی سیاره‌ای کوچک و دورافتاده آغاز می‌کند تا تمدن بشری را نجات داده و دوران فترت را کوتاه‌تر کند...

دهه شصتی‌ها و اوایل دهه هفتادی‌ها تا چند سال پیش تنها کسانی بودند که «آیزاک آسیموف» را درست و حسابی می‌شناختند. برای برخی از ما او دروازه ورود به علوم بود. مردی که با بیانی ساده و راحت، هم از تاریخ بشر صحبت می‌کرد، هم از علوم امروزی و هم در مورد فضا و خورشید و ماه و ستارگان برایشان می‌گفت. در حقیقت چهره علمی آسیموف برای کودکان و نوجوانان ایرانی خیلی زودتر از آسیموف رمان‌نویس شناخته شد. آیزاک آسیموف، که اگر قرار باشد به سبک مرحوم دریابندری نامش را بر اساس ریشه اصلی‌اش تلفظ کنیم، می‌شود «اسحاق عاصم‌آف» نویسنده آمریکایی روسی‌الاصول و به اعتقاد خیلی از منتقدان بزرگترین نویسنده علمی-تخیلی تاریخ ادبیات است. او بیش از ۵۰۰ کتاب نوشت و منتشر کرد که در مجموع میلیون‌ها نسخه فروش رفتند. پرفروش‌ترین و مشهورترین اثر او «مجموعه بنیاد» است که در این شماره به آن می‌پردازیم.

کتاب اول: بنیاد

در کتاب اول که «بنیاد» نام دارد، ما با شیوه شکل‌گیری بنیاد و خطراتی که در قرن اول تأسیس برایشان پیش می‌آید، مواجه می‌شویم. به نظر من کتاب اول از سه‌گانه بهترین و شگفت‌انگیزترین جلد از داستان‌هاست. به نوعی می‌شود گفت اطلاق عنوان علمی-تخیلی به این اثر کم‌لطفی و محدود کردن رمان در یک ژانر از ادبیات گمانه‌زن است، کم‌اینکه در داستان جز حرف فضاپیما و پرش کوانتومی و اسلحه‌های فوق پیشرفته، معمولاً خبری از المان‌های علمی-تخیلی نیست. جلد اول بنیاد یک راهنمای درست و حسابی است در شناخت تاریخ حکومت‌های بشری. در این جلد هم با استعمار، هم با استثمار، هم با استفاده ابزاری از جنگ و هم با سوءاستفاده از مذهب و ایجاد خرافه‌های مذهبی برای کسب سود و امتیازات مختلف، طرفیم. دنیای جلد اول بنیاد، دنیایی است که به راحتی می‌توان در آن هم تاریخ را آموخت، هم سیاست را و هم شمه‌هایی از اقتصاد لیبرالی را، آن هم به بیانی ساده و روشن.

کتاب دوم: بنیاد و امپراطوری

کتاب دوم که نامش «بنیاد و امپراطوری» است به برخورد نیروهای بنیاد و نیروهای در حال افول امپراطوری می‌پردازد. در این میان البته اتفاقی می‌افتد که روند تاریخ پیش‌بینی شده برای بنیاد را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. به دنیا آمدن مردی با توانایی‌های غیرطبیعی که - طبیعتاً به علت اینکه فقط یک نفر است - تأثیراتش در ریاضیات روان تاریخ لحاظ‌شدنی نیست و تمام طرح را در خطر قرار می‌دهد. نیمه اول این رمان برای من زیاد دلچسپ نبود، اما هرچه جلوتر رفتم، فضای داستان به حال و هوای جلد اول نزدیک‌تر شد. در این جلد البته صحبت از «بنیاد دوم» می‌شود که در جایی مخفیانه در کار پیشبرد طرح سلدون برای ایجاد یک تمدن جدید است؛ همین بنیاد دوم است که موضوع رمان آخر این سه‌گانه می‌شود.

کتاب سوم: بنیاد سوم

کتاب سوم از سه‌گانه اصلی «بنیاد دوم» نام دارد، در این جلد و بر اساس اتفاقاتی هویت و وجود بنیاد دوم برای اهالی بنیاد اول لومی‌رود. این افشا دو تأثیر جدی روی مردم بنیاد می‌گذارد، یکی اینکه آنان دیگر آنچنان که باید دست به عمل نمی‌زنند چون حس می‌کنند هرچه که بشود بنیاد دوم نهایتاً کار را به نفع آنها تمام خواهد کرد و دوم اینکه اهالی بنیاد با اطلاع از قدرت بنیاد دوم حالا آنان را به چشم دشمنان خودشان هم می‌بینند. داستان جلد سوم، به جز جمله شاهکار آخرش، از هر دو جلد دیگر ضعیف‌تر است، با این‌حال این جلد هم خواندنی است و مخاطب را قطعاً همراه خودش نگاه خواهد داشت.

پل کروگمن اقتصاددان برنده نوبل و مارتین سلینگمن روانشناس و نظریه‌پرداز «درماندگی آموخته شده» سه‌گانه بنیاد را مهم‌ترین و تأثیرگذارترین کتابی می‌دانند که در زندگی خود خوانده‌اند

مجموعه بنیاد بین سال‌های ۱۹۵۱ تا ۱۹۵۳ به شکل یک سه‌گانه منتشر شد که در ۱۰ سال اول فروش اش گرچه اثر موفقی بود اما سر و صدای زیادی نکرد. سپس با تغییر ناشر این سه‌گانه تبدیل به یک اثر بسیار موفق اقتصادی شد که همزمان دل منتقدان و مخاطبان را برد و موفق به دریافت جایزه «هوگو» هم شد

تأثیرات و اقتباس‌ها

اثر به دلایل مختلف انجام نشد که نهایتاً ایل‌تی‌وی سریالی را بر اساس این سه‌گانه ساخت و منتشر کرد که در حال حاضر فصل دوم آن در حال پخش است.

سخن آخر

بنیاد را بخوانید، اگر علمی-تخیلی دوست دارید که هیچ، اگر ندارید هم، بخوانید که تجربه جالبی برایتان خواهد شد. هرچه نباشد عمواسحاق همانی است که نسل ما را با علوم آشنا کرد.